TARİH

11. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 5 · 2. SÜRÜM

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Osmanlı Devleti 1736-1739 yıllarında Rus Çarlığı ve Avusturya ile aynı anda savaştı. Bu savaşın seyrini belirleyen bazı gelişmeler aşağıda verilmiştir.

Gelişme	Ayrıntıları ve sonuçları
Rus Çarlığı'nın Kırım ve Karadeniz seferleri (1736-1738)	Rus ordusu Orkapı Kalesi'ni alarak Kırım'a girdi; Azak (1736) ve Özi (1737) Rusların eline geçti. Ancak salgın, açlık ve erzak sıkıntısıyla yıpranan Ruslar Kırım'dan çekildi, 1738'deki veba salgını üzerine Özi ve Kılburun'u da boşalttı.
Avusturya'nın Rus Çarlığı'nın yanında savaşa girmesi (1737)	Hazırlıksız yakalanan Osmanlı Devleti iki cephede birden savaşmak zorunda kaldı. Bosna'ya giren Avusturya ordusu Banaluka'da Hekimoğlu Ali Paşa'ya yenildi (1737).
Hisarcık Muharebesi (1739)	Yenilen Avusturya, Osmanlı ordusu Belgrad'ı kuşatınca Rus müttefikini yalnız bırakıp ayrı barış imzaladı (Eylül 1739). Aynı yaz Hotin'i ele geçiren Rus Çarlığı da kısa süre sonra barışa razı oldu.

(Tablo, ders kitabındaki ve güvenilir kaynaklardaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Bilgi: Bu savaşta Rus Çarlığı'nın 100 binden fazla asker kaybettiği, kayıpların büyük bölümünün çarpışmalardan değil salgın hastalık, açlık ve sıcaktan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

1.1. Tablodaki gelişmeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak Avusturya'nın ve Rus Çarlığı'nın savaşı sona erdirmeye nasıl yöneldiğini açıklayınız. (5 puan)

1.2. Osmanlı Devleti'nin Rus cephesindeki ve Avusturya cephesindeki durumunu tablodaki bilgilere dayanarak karşılaştırınız. (5 puan)

1.3. Bir öğrenci, "Rus Çarlığı'nı barışa razı eden asıl etken Osmanlı ordusu değil, salgın hastalıklar ve erzak sıkıntısıdır." demiştir. Kendi görüşünüzü belirterek bu yorumu tablodan ve bilgi notundan iki kanıtla tartışınız. (5 puan)

2. II. Viyana Kuşatması'ndan (1683) Karlofça Antlaşması'na (1699) kadar aralıksız süren savaşlar sırasında Osmanlı yönetimi birkaç kez olağanüstü seferberlik ilan etti; askere almaya yönelik muafiyetleri kaldırarak bütün insan gücünü savaşa yöneltmeye çalıştı. *(Bu paragraf, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

Kaynak A ve Kaynak B'yi inceleyerek soruları cevaplayınız.

Kaynak A

"İkinci Viyana kuşatmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki eyaletleri ilk anda bir kargaşalık, iktisadi çöküntü ve asayişsizlik içinde kaldılar. Ordunun bozgunu, şehirlerde asayişi sağlamakla görevli garnizonların da erimesi, iktisadi çöküntü, yol güvenliğinin azalması ve süregelen harpler bu eyaletlerde merkezi idarenin kontrolünü yok etmişti denebilir. Mesela Bosna ahalisi merkezden sürekli olarak para ve asker yardımı istiyordu. Merkezi hükümet ise bu talepleri karşılamaktan acizdi. Bu nedenle şehirlerin halkı kendi güvenliklerini kendileri sağlama yoluna gittiler. 18. yüzyıl başından itibaren İmparatorluğun Rumeli bölümünde kent idaresinde güvenlik, mali sorunlar kısmen ahali tarafından karşılanmağa başladı."

(Ortaylı, 1981; ders kitabından alınmıştır. garnizon: bir yerde sürekli bulunan askerî birlik; ahali: halk)

Kaynak B

"Çoğu tarihçinin ihmal ettiği en önemli husus, 1683-1699 yılları arasında aralıksız devam eden muharebelerde imparatorluğun eğitimli ve muharebe deneyimine sahip askerlerinin önemli bir kısmını kaybetmiş olmasıdır. Bu o kadar büyük bir kayıptır ki, edinilmiş bilgi ve tecrübeler yeni nesillere aktarılamamış, çoğu birlik tamamen yok olduğu için birlik gelenek ve kültürüne sahip olmayan yeni birlikler teşkil edilmek zorunda kalınmıştır."

(Uyar, 2020; ders kitabından alınmıştır. teşkil etmek: kurmak)

2.1. Kaynak A ve Kaynak B, 1683-1699 savaşlarının Osmanlı Devleti'ne etkilerini farklı yönlerden ele almaktadır. İki kaynağın ele aldığı etkileri karşılaştırınız. (6 puan)

2.2. Kaynak A'da Rumeli şehirlerinde güvenlik ve mali sorunların kısmen halk tarafından karşılanmaya başlandığı belirtilmektedir. Bu durumu merkezî yönetim ile taşra arasındaki ilişki açısından değerlendiriniz. (4 puan)

2.3. Bir tarih öğrencisi, "Karlofça Antlaşması'yla sona eren savaşların Osmanlı Devleti'ne verdiği zarar, antlaşmayla kaybedilen topraklardan ibarettir." düşüncesini savunmaktadır. Bu düşüncenin ne ölçüde doğru olduğunu kaynaklardaki kanıtlarla tartışınız. (5 puan)

3. 1739'dan beri süren Osmanlı-Rus barışı, 1762'de II. Katerina'nın Rus tahtına geçmesinden sonra bozulmaya başladı. Tabloda, Rus Çarlığı'nın bu yıllarda Osmanlı Devleti'ni kaygılandıran politikaları özetlenmiştir.

Rus Çarlığı'nın politikası	Uygulamalarından bazıları
Lehistan'ı denetim altına alma	Lehistan'ın iç işlerine karıştı, kral seçimine müdahale etti ve çıkan isyanları bastırmak için ülkeye asker gönderdi.
Sınır boyunda askerî hazırlık	Osmanlı sınırına yakın bölgelerde kaleler inşa ederek asker yığdı.
Osmanlı tebaasını kışkırtma	Balkanlar'da ve Kafkasya'da yaşayan Ortodoks Hristiyanları Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmaya teşvik etti.

(Tablo, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Osmanlı Devleti'nin 1768'de ilan ettiği savaşta Baltık Denizi'nden gelen Rus donanması Çeşme'de Osmanlı donanmasını yaktı (1770). Rus ordusu Kartal Sahrası'nda (Kagul) sayıca üstün Osmanlı ordusunu yendi (1770), Eflak, Boğdan ve Kırım'ı işgal etti. Kozluca yenilgisinden sonra Osmanlı Devleti ağır barış şartlarını kabul etti (1774).

"1768-74 savaşında çariçenin başarısının önemli bir unsuru Rus donanmasının Doğu Akdeniz'de ortaya çıkmasıydı; Çeşme önlerinde kazandıkları ezici zafer, kısmen İngiliz desteğinden kısmen de sürpriz unsurundan ileri gelmişti. Ancak asıl büyük muharebeler denizde değil karada yapılmaktaydı (…)" *(Faroqhi, 2010; ders kitabından alınmıştır.)*

3.1. Tablodaki üç politika Osmanlı Devleti için ne tür tehlikeler doğuruyordu? Bu tehlikeleri birbirleriyle karşılaştırarak açıklayınız. (9 puan)

3.2. Tablodaki politikalardan ikisinin 1768-1774 savaşı sırasında Rus Çarlığı'na nasıl bir üstünlük sağlamış olabileceğini açıklayınız. (6 puan)

3.3. Faroqhi'ye göre Rus Çarlığı bu savaşı, Çeşme zaferine rağmen asıl karada kazanmıştır. Bu değerlendirmeyi metindeki kanıtlarla tartışınız. (5 puan)

4. Kaynak A ve Kaynak B'den yararlanarak soruları cevaplayınız.

Kaynak A

"Osmanlı'da Barok üslubu yapının kendisinden ziyade bir süsleme sanatı olarak; yazıt çerçevesi, pencere ve kapı gibi yapısal olmayan elemanları süslenmesinde kullanılmıştır. (…) Bu dönemdeki bitkisel motifler geleneksel motiflerle harmanlanarak kullanılmıştır. Çiçekler, rozetler, meyveler ve çelenk kompozisyonları geometrik panolar içine yerleştirilmiştir. 18. yüzyıl öncesinde olmayan bir yoğunlukta çeşmeler ve sebiller kent mobilyası haline gelmişlerdir. (…) Lale Devri mimari üslubunu yerel yorumlu Barok ve Rokoko üslubu oluşturmuştur. (…) Türk Rokoko bezemesi Fransız Rokokosu'nun bir uzantısıdır. Türkiye'de ilk uygulamalar bazı motiflerin kopya edilmesiyle başlamıştır. (…) Osmanlı Barok üslubunun özgün örnekleri en çok çeşme-sebil ve türbelerde görülmektedir. Konut mimarisindeki örnekler oldukça sınırlıdır."

(Aydın ve Bağlan, 2023; ders kitabından alınmıştır. sebil: gelip geçenlere su dağıtılan küçük yapı; kent mobilyası: şehrin sokak ve meydanlarında halkın kullanımına sunulan yapı ve donatılar)

Kaynak B

XVII ve XVIII. yüzyıllarda başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde barok ve rokoko üslupları yaygındı. Gösterişi ve abartıyı simgeleyen barok; eğrisel hatları, girintili çıkıntılı duvar yüzeyleri ve hareketli cepheleriyle saray ve kiliselerin planından cephesine ve iç mekânına kadar yapının bütününde uygulanıyordu. Zarif ve kavisli süslemelerden oluşan rokoko ise daha çok iç mekânlarda ve eşyalarda görülüyordu.

(Bu metin, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

4.1. Kaynak A'da Osmanlı barokuyla ilgili verilen örnekleri "yapı elemanı", "süsleme motifi" ve "yapı türü" başlıklarının her biri altına bir örnek gelecek biçimde sınıflandırınız. (3 puan)

4.2. Avrupa'daki barok uygulamalarını (Kaynak B) Osmanlı'daki uygulamalarla (Kaynak A) karşılaştırınız ve Osmanlı mimarlarının bu üslubu nasıl uyarladığını açıklayınız. (4 puan)

4.3. Kaynak A'da XVIII. yüzyılda çeşme ve sebillerin "kent mobilyası" hâline geldiği belirtilmektedir. Bu gelişmeyi şehir hayatı ve estetik açısından yorumlayınız. (3 puan)

5. Soruları Kaynak A, Kaynak B, Kaynak C ve bilgi notundan yararlanarak cevaplayınız.

Kaynak A

"İstanbul'da Batılılaşma sürecinin ilk adımları bu dönemde atıldı ve kent halkına dışa açılma, tüketime yönelme alışkanlığı kazandırıldı. (…) Fakat bu, taassup odaklarını harekete geçirdi. İbrahim Paşa, israfı ve tepkileri önlemek için sınırlamalar getirme gereğini duydu ve bir nizamname yayımladı. (…) Fransa'dan ithal kumaşların İstanbul'da pek makbul olması ve yılda yaklaşık 5.000 balya kumaş gelmesi, (…) dikkate alınarak yerli üretimin teşviki öngörülmüştür."

(Sakaoğlu, 2000; ders kitabından alınmıştır. taassup: bağnazlık; nizamname: yönetmelik; balya: sıkıca bağlanmış büyük denk; teşvik: özendirme)

Kaynak B

1720'de Sultan III. Ahmed'in dört şehzadesinin sünneti için İstanbul'da Okmeydanı'nda ve Haliç kıyısında on beş gün süren bir sûr-ı hümayun (saray şenliği) düzenlendi. Şenlikte şehzadelerle birlikte yoksul ailelerin binlerce çocuğu da sünnet ettirildi. Esnaf grupları padişahın önünden geçen alaylarla mesleklerini tanıttı, padişaha hediyeler sunuldu; geceleri Haliç'te havai fişek gösterileri yapıldı. Şair Vehbî şenliği Surnâme adlı eserinde anlattı, nakkaş Levnî de bu eser için yaptığı minyatürlerle şenliği resmetti.

(Bu metin, ders kitabındaki ve güvenilir kaynaklardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak C

"(…) Bu dönemde, Osmanlı Payitahtı İstanbul batılı üslupta yaşam ile tanışır. Eğlence ve şenlikler dönemin ana karakterini oluşturur. İstanbul'un kentli sınıfı oluşur ve bu sınıf dönemin ruhuna uygun, barınma, yemek yeme, eğlenme, giyinme gibi alışkanlıklar edinir."

(Salbacak, 2019; ders kitabından alınmıştır. payitaht: başkent)

Bilgi: 1582'de Sultan III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in sünneti için İstanbul'da elli günden uzun süren bir sûr-ı hümayun düzenlenmişti. Bu şenlikte de esnaf alayları yapılmış, şenlik Surnâme-i Hümâyûn adlı eserde minyatürlerle anlatılmıştı.

5.1. Kaynak A'da anlatılan tüketim alışkanlıklarını ve İbrahim Paşa'nın bunlara karşı aldığı önlemleri israf ve tasarruf kavramlarını kullanarak değerlendiriniz. Değerlendirmenizde İstanbul halkının tüketiminin nasıl değiştiğini de belirtiniz. (6 puan)

5.2. Saray şenlikleri yalnızca eğlence amacı taşımazdı. Kaynak B'deki bilgilere dayanarak 1720 şenliğinin hangi amaçlara hizmet ettiğini "siyasi", "ekonomik" ve "toplumsal" başlıklarının her biri için bir örnekle gösteriniz. (6 puan)

5.3. 1582 ve 1720 şenliklerini (bilgi notu ve Kaynak B) Kaynak C ile birlikte düşününüz. Lale Devri'nde eğlence hayatında yaşananlar, geleneksel Osmanlı şenlik kültüründen bir kopuş mudur? Değişen ve süren unsurları göstererek yorumlayınız. (8 puan)

6. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A: 1755 Lizbon Depremi'nden sonra hukuk ve mülkiyet düzeni

Depremde yıkılan mahkeme binalarının yerine geçici adli birimler kuruldu ve zarar gören arşiv kayıtları yenilendi. Portekiz hükûmeti, askerî mühendis ve bilirkişiler görevlendirerek yıkılan şehirdeki mülkiyet haklarının ve hak taleplerinin kaydını çıkarttı. Kiralar denetim altına alındı; yasal düzenlemelerle ev sahiplerinin kiracılarını evden çıkarması önlendi.

Kaynak B: 1766 İstanbul Depremi'nden sonra hukuk ve mülkiyet düzeni

Depremde zarar gören mahkeme binaları boşaltıldı; geçici adli birimler oluşturularak hukuk işlerinin aksaması önlendi. Yıkılan evleri ev sahibinin mi yoksa kiracının mı onaracağı konusunda anlaşmazlıklar çıktı ve bu anlaşmazlıklar mahkemelere taşındı. Hasarlı binaların yıktırılması geciktikçe çevredeki sağlam binalar da zarar gördü.

(Kaynak A ve Kaynak B, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır. bilirkişi: bir konuda uzmanlığına başvurulan kişi)

6.1. İki şehirde depremden sonra hukuk düzenini sürdürmek ve mülkiyet sorunlarını çözmek için yapılanları karşılaştırınız; bir benzerlik ve bir farklılık yazınız. (6 puan)

6.2. Kaynak B'de anlatılan sorunların İstanbul'da yeniden yapılanmayı nasıl etkilemiş olabileceğini açıklayınız ve bu sorunları önlemek için Kaynak A'daki uygulamalardan hangisinin örnek alınabileceğini gerekçesiyle yazınız. (4 puan)

7. Kaynak A ve Kaynak B'yi okuyarak soruları cevaplayınız.

Kaynak A: Lizbon'da haberler, söylentiler ve bilgi toplama (1755)

Halkın depremle ilgili mektupları gazetelerde değiştirilerek ya da hayalî ayrıntılar eklenerek yayımlandı. Satış kaygısıyla abartılı bir dil kullanan gazeteler korku ve paniği artırdı; bazıları, birkaç yıl içinde görünmesi beklenen Halley kuyruklu yıldızının yeni bir felakete yol açacağını yazdı. Aylarca süren artçı sarsıntılar da korkuyu canlı tuttu. Portekiz hükûmeti ise ülkenin farklı bölgelerine bir anket göndererek bilgi topladı.

Anket sorularından bazıları
Deprem saat kaçta başladı ve ne kadar sürdü?
Artçı sarsıntılar oldu mu? Olduysa ne zaman gerçekleşti ve hangi hasarlar meydana geldi?
Yaşadığınız yerde gıda yetersizliği veya kıtlığı var mı?

(Anket soruları: Oliveira, 2008; ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B: İstanbul'da artçı sarsıntılar ve haberleşme (1766)

İstanbul'da ilk depremin ardından sekiz ay boyunca artçı sarsıntılar sürdü; 5 Ağustos'taki artçı sarsıntı neredeyse ilk deprem kadar şiddetliydi. Cami ve tekkeler hem yardımlaşmanın hem de haberleşmenin merkezi hâline geldi. Depremden sonra ortaya atılan asılsız söylentiler nedeniyle bazı insanlarda panik rahatsızlıkları görüldü.

(Kaynak A'daki anket dışındaki bilgiler ve Kaynak B, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

7.1. Depremden sonraki aylarda Lizbon ve İstanbul halkını benzer biçimde etkileyen iki sıkıntıyı, kaynaklardan her iki şehir için kanıt göstererek belirtiniz. (4 puan)

7.2. Depremle ilgili haberler Lizbon'da ve İstanbul'da halka hangi yollarla ulaştı, yöneticiler bilgi toplamak için ne yaptı? İki şehirdeki durumu bir benzerlik ve her şehre özgü birer farklılık belirterek karşılaştırınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme), SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
2	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
3	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme), SBAB11. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram (SBAB11.1. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram Okuma ve Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
4	TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma · Değer: D7. Estetik
5	TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB3.1. Karar Verme · Değer: D17. Tasarruf
6	TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB3.2. Problem Çözme
7	TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma · Değer: D5. Duyarlılık

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
15	*15*	*20*	*10*	*20*	*10*	*10*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 5** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 11. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kâğıt, aynı senaryonun 2. sürümüdür: öğrenme çıktıları, soru sayısı ve puanlar 1. sürümle aynı, sorular farklıdır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(5 puan)**

- Rus ordusunun kaleler ele geçirmesine rağmen salgın hastalık, açlık ve erzak sıkıntısı yüzünden yıprandığının; Kırım'dan çekildiğinin, Özi ve Kılburun'u boşalttığının, yani elde ettiği kazançların bir bölümünü koruyamadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Osmanlı Devleti'nin iki cephede savaşmasına rağmen Avusturya karşısında toparlandığının; Banaluka ve Hisarcık'ta Avusturya ordusunu yenip Belgrad'ı kuşattığının, bu yenilgilerin Avusturya'yı ayrı bir barış imzalamaya yönelttiğinin açıklanması **(2 puan)**
- Avusturya'nın ayrı barış imzalamasıyla müttefikini kaybeden Rus Çarlığı'nın, Hotin'i almasına rağmen savaşı tek başına sürdürmek istemediği ya da sürdüremediği için barışa razı olduğunun açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Gelişmeler neden-sonuç ilişkisi kurulmadan yalnızca sıralanırsa en fazla 2 puan verilir.

1.2. **(5 puan)**

- Rus cephesi: Osmanlı Devleti'nin savaşın başında Orkapı, Azak ve Özi gibi önemli kaleleri kaybederek savunmada kaldığının; Rusların geri çekilmesinin daha çok salgın ve erzak sıkıntısından kaynaklandığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Avusturya cephesinde Osmanlı Devleti'nin savaşın başında hazırlıksız yakalandığının ve iki cephede birden savaşmak zorunda kaldığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Avusturya cephesinde Osmanlı ordusunun toparlanıp Banaluka ve Hisarcık'ta zafer kazandığının, taarruza geçerek Belgrad'ı kuşattığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Karşılaştırma: Osmanlı Devleti'nin Avusturya cephesinde Rus cephesinden daha başarılı olduğunun ya da Avusturya cephesindeki başarının Osmanlı ordusunun kendi gücüyle, Rus cephesindeki rahatlamanın ise büyük ölçüde Rus ordusunun yaşadığı sorunlarla sağlandığının belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: İki cephedeki durum ayrı ayrı doğru yazılır ancak karşılaştırma yapılmazsa en fazla 4 puan verilir.

1.3. **(5 puan)**

- Görüşe katılıp katılmadığının açıkça belirtilmesi **(1 puan)**
- Görüşü destekleyen iki doğru gerekçenin yazılması; her gerekçe 2 puandır **(4 puan)**

Katılan görüş için kabul edilecek gerekçeler: Rus ordusunun aldığı kaleleri salgın, açlık ve erzak sıkıntısı yüzünden bırakıp Kırım'dan çekilmesi; bilgi notuna göre Rus kayıplarının büyük bölümünün çarpışmalardan değil hastalık, açlık ve sıcaktan kaynaklanması; Rus ordusunun 1739'da Hotin'i alacak kadar güçlü olması, yani Osmanlı ordusu karşısında savaş alanında yenilmemiş olması.

Katılmayan görüş için kabul edilecek gerekçeler: Osmanlı ordusunun Banaluka ve Hisarcık'ta Avusturya'yı yenmesiyle Avusturya'nın ayrı barış imzalaması ve Rus Çarlığı'nın müttefiksiz kalması; Rusya'nın asıl olarak müttefikini kaybettiği için barışa razı olması; Osmanlı kuvvetlerinin ve Kırım Tatarlarının direnişinin Rus seferlerini uzatıp zorlaştırması.

"Kısmen katılıyorum" diyerek iki etkenin birlikte rol oynadığını gerekçeleriyle açıklayan cevaplar da kabul edilir.

Kısmi puan: Gerekçe tablodaki ya da konuyla ilgili bilgilerle desteklenmeden genel ifadelerle yazılırsa her gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. Ruslar Orkapı'yı, Azak'ı ve Özi'yi aldı ama salgın, açlık ve erzak sıkıntısı yüzünden Kırım'dan çekildi, Özi ve Kılburun'u da boşalttı. Bu sırada Osmanlı ordusu iki cephede savaşmasına rağmen toparlandı; Avusturya'yı Banaluka'da ve Hisarcık'ta yendi, Belgrad'ı kuşattı. Bu yenilgiler üzerine Avusturya ayrı barış imzaladı. Müttefikini kaybeden Rusya da Hotin'i almış olmasına rağmen savaşı tek başına sürdüremeyeceğini görüp barışa razı oldu. 1.2. Rus cephesinde Osmanlı Devleti savaşın başında Orkapı, Azak ve Özi'yi kaybedip savunmada kaldı; Rusların geri çekilmesi daha çok salgın ve erzak sıkıntısından oldu. Avusturya cephesinde ise başta hazırlıksız yakalansa da Banaluka ve Hisarcık zaferleriyle taarruza geçti ve Belgrad'ı kuşattı. Yani Osmanlı ordusu Avusturya cephesinde kendi gücüyle daha başarılı oldu. 1.3. Kısmen katılıyorum. Rus ordusunu en çok yıpratan salgın ve açlıktır; Rusların kaybettiği askerlerin çoğu çarpışmalarda değil hastalık ve açlık yüzünden öldü. Ancak Rusya'yı asıl barışa razı eden, Osmanlı ordusunun Avusturya'yı Banaluka ve Hisarcık'ta yenmesi ve Avusturya'nın ayrı barış yapmasıyla Rusya'nın müttefiksiz kalmasıdır.

Yanlış cevap: Avusturya'nın bu savaşta Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldığının yazılması; Banaluka ya da Hisarcık'ta Osmanlı ordusunun yenildiğinin yazılması; 1.1'de gelişmelerin aralarında ilişki kurulmadan yalnızca sıralanması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır); 1.3'te gerekçe gösterilmeden yalnızca "katılıyorum" ya da "katılmıyorum" yazılması (yalnız görüş ölçütünden puan alır). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. **(6 puan)**

- Kaynak A'daki etkilerin belirtilmesi: Balkanlar'daki eyaletlerde kargaşa, ekonomik çöküntü ve asayişsizlik yaşandığının; garnizonların eridiğinin, yol güvenliğinin azaldığının ve merkezî yönetimin bu eyaletlerdeki denetimini kaybettiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Kaynak B'deki etkilerin belirtilmesi: Eğitimli ve savaş deneyimi olan askerlerin önemli bir kısmının kaybedildiğinin, bilgi ve tecrübenin yeni nesillere aktarılamadığının, geleneği olmayan yeni birlikler kurulmak zorunda kalındığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Karşılaştırmanın yapılması: Kaynak A'nın savaşların taşra yönetimine, ekonomiye ve halkın güvenliğine, Kaynak B'nin ise ordunun niteliğine etkisini ele aldığının; Kaynak A'da savaşın hemen ardından ("ilk anda") görülen etkilerin, Kaynak B'de ise nesiller boyu süren uzun vadeli bir etkinin öne çıktığının ya da iki kaynağın da savaşların devleti içeriden zayıflattığını gösterdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: İki kaynaktaki etkiler ayrı ayrı doğru yazılır ancak karşılaştırma yapılmazsa en fazla 4 puan verilir.

2.2. **(4 puan)**

- Merkezî yönetimin taşradaki güvenlik ve para ihtiyacını karşılayamadığının, bu nedenle taşradaki otoritesinin ve denetiminin zayıfladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Yükü üstlenen şehir halkının ve yerel ileri gelenlerin yönetimde daha çok söz sahibi olmaya başladığının; bu durumun merkez ile taşra arasındaki bağı gevşettiğinin ya da taşrada yerel güçlerin etkisinin artmasına zemin hazırladığının değerlendirilmesi **(2 puan)**

Halkın kendi güvenliğini sağlamasının kısa vadede şehirlerde düzeni koruduğunu, ancak uzun vadede merkeze bağlılığı zayıflattığını gerekçesiyle yazan cevaplar da kabul edilir.

Kısmi puan: Yalnızca “Devlet zayıfladı.” gibi gerekçesiz bir yargı yazılırsa 1 puan verilir.

2.3. **(5 puan)**

- Düşüncenin doğru olmadığının ya da tam olarak doğru olmadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Kaynak A’ya dayanarak savaşların Balkan eyaletlerinde asayişi ve ekonomiyi bozduğunun, merkezî yönetimin taşradaki denetimini zayıflattığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Kaynak B’ye dayanarak eğitimli ve deneyimli askerlerin kaybıyla ordunun niteliğinin düştüğünün, bu kaybın yeni nesillere aktarılamayan bilgi ve tecrübe nedeniyle uzun süre telafi edilemediğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Öğrenci bu düşünceye katıldığını yazar ve yalnızca toprak kayıplarının büyüklüğünü gerekçe gösterirse en fazla 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 2.1. Kaynak A, savaşların Balkanlar’daki eyaletlere etkisini anlatır: Bu eyaletlerde kargaşa, ekonomik çöküntü ve asayişsizlik yaşanmış, garnizonlar erimiş, merkezî yönetim denetimi kaybetmiştir. Kaynak B ise orduya etkisini anlatır: Eğitimli ve deneyimli askerlerin çoğu ölmüş, tecrübe yeni nesillere aktarılamamış, geleneği olmayan yeni birlikler kurulmuştur. Kaynak A daha çok taşra yönetimi ve halk üzerindeki kısa vadeli etkileri, Kaynak B ise ordunun niteliğindeki uzun vadeli etkiyi öne çıkarır. İkisi de savaşların devleti içeriden zayıflattığını gösterir. 2.2. Merkezî yönetim, Bosna gibi eyaletlerin para ve asker isteklerini karşılayamadığı için taşradaki otoritesi zayıflamıştır. Güvenliği ve mali sorunları kendisi çözmeye başlayan şehir halkı ve yerel ileri gelenler yönetimde daha çok söz sahibi olmuştur. Bu durum kısa vadede şehirlerde düzeni korusa da merkez ile taşra arasındaki bağı gevşetmiştir. 2.3. Bu düşünce tam olarak doğru değildir. Kaynak A’ya göre savaşlar Balkan eyaletlerinde asayişi ve ekonomiyi bozmuş, merkezî yönetimin denetimini zayıflatmıştır. Kaynak B’ye göre ise eğitimli askerlerin kaybıyla ordunun niteliği düşmüş, bu kayıp uzun süre telafi edilememiştir. Bu nedenle zarar yalnızca toprak kaybından ibaret değildir.

Yanlış cevap: Kaynak A’da anlatılan sorunların Anadolu eyaletlerine ait olduğunun yazılması; Kaynak B’de askerlerin barış döneminde terhis edildiğinin yazılması; 2.1’de iki kaynaktaki etkilerin karşılaştırılmadan yalnızca aktarılması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır); 2.3’te kaynaklara dayanmadan yalnızca “katılıyorum” ya da “katılmıyorum” yazılması (yalnız ilk ölçüte göre değerlendirilir). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

3.1. **(9 puan)** Her politikanın tehdit türü belirtilerek Osmanlı Devleti’nin güvenliğiyle doğru ilişkilendirilmesi 3 puandır.

- Lehistan’ı denetim altına alma: Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasında ara bölge niteliğindeki Lehistan’ın Rus denetimine girmesiyle Boğdan, Hotin ve Turla (Dinyester) boyu gibi Osmanlı topraklarının Rus saldırılarına açık hâle geldiğinin; bunun dolaylı ama bölgedeki dengeyi Rusya lehine bozan bir tehdit olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- Sınır boyunda askerî hazırlık: Kaleler inşa edilip asker yığılmasının doğrudan bir saldırı hazırlığı olduğunun, savaş çıktığında Rus ordusunun Osmanlı topraklarına hızla girebileceğinin; bunun en açık ve doğrudan askerî tehdit olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- Osmanlı tebaasını kışkırtma: Ortodoks Hristiyanların kışkırtılmasının Osmanlı Devleti’ni içeriden hedef aldığının; isyanlarla iç düzenin bozulabileceğinin, devletin kuvvetlerini bölmek zorunda kalacağının ve Rusya’nın Osmanlı iç işlerine karışmasına zemin hazırlanacağının, bunun uzun vadeli bir iç tehdit olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**

Politikaların dış ve iç tehdit ya da doğrudan ve dolaylı tehdit olarak ayrıştırılması karşılaştırma olarak kabul edilir. Hangi politikanın daha tehlikeli olduğuna dair gerekçeli farklı görüşler de kabul edilir.

Kısmi puan: Politika yalnızca tablodan aynen aktarılır, Osmanlı Devleti'nin güvenliğiyle ilişkilendirilmezse her politika için 1 puan verilir.

3.2. **(6 puan)** Aşağıdakilerden ikisinin savaştaki bir gelişmeyle ilişkilendirilerek açıklanması beklenir.

- Birinci politikanın sağladığı üstünlüğün açıklanması **(3 puan)**
- İkinci politikanın sağladığı üstünlüğün açıklanması **(3 puan)**

Kabul edilecek açıklamalar: Lehistan'daki Rus askerî varlığı sayesinde Rus ordusunun Osmanlı sınırına (Turla boyu, Hotin, Boğdan) kolayca ulaşması ve Lehistan'ın Osmanlı Devleti'ne destek olamaması; sınır boyundaki kaleler ve önceden yığılan kuvvetler sayesinde Rus ordusunun Eflak, Boğdan ve Kırım'ı kısa sürede işgal edebilmesi ve ikmalini kolayca sağlaması; Ortodoks tebaanın kışkırtılmasıyla Balkanlar'da ve Mora'da Rus desteğinde isyanlar çıkması, Akdeniz'e gelen Rus donanmasının bu isyanlara destek vermesi, Osmanlı Devleti'nin kuvvetlerini bölmek zorunda kalması.

Kısmi puan: Üstünlük savaştaki bir gelişmeyle ilişkilendirilmeden genel ifadelerle yazılırsa her politika için 1 puan verilir.

3.3. **(5 puan)**

- Değerlendirmeye katılıp katılmadığının ya da ne ölçüde katıldığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Görüşün metindeki bilgilerle gerekçelendirilmesi **(4 puan)**

Katılan görüş için: Osmanlı ordusunun Kartal Sahrası'nda sayıca üstün olduğu hâlde yenilmesi; Eflak, Boğdan ve Kırım'ın kara harekâtıyla işgal edilmesi; Osmanlı Devleti'ni barışa zorlayan son yenilginin Kozluca'da, karada alınması; Faroqhi'ye göre Çeşme zaferinin bir bölümünün İngiliz desteğinden ve sürpriz unsurundan kaynaklanması. Katılmayan görüş için: Çeşme'de donanmanın yakılmasıyla Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de ve Ege'de savunmasız kalması, kıyıların ve adaların tehdit altına girmesi; Rus donanmasının Akdeniz'e gelmesinin Osmanlı kuvvetlerini bölmesi; Faroqhi'nin de donanmayı Rus başarısının önemli bir unsuru sayması. Gerekçeli olmak şartıyla iki görüş de kabul edilir.

Kısmi puan: Görüş metindeki bilgilerden yalnızca biriyle desteklenirse gerekçe için 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 3.1. Lehistan'ın Rus denetimine girmesi, iki devlet arasındaki ara bölgeyi ortadan kaldırarak Boğdan ve Hotin gibi Osmanlı topraklarını Rus saldırısına açık hâle getiriyordu; bu dolaylı bir tehditti. Sınırdaki kaleler ve asker yığınağı ise doğrudan bir saldırı hazırlığıydı ve en açık askerî tehditti. Ortodoksların kışkırtılması ise devleti içeriden zayıflatmayı amaçlıyordu; isyanlar devletin kuvvetlerini bölebilir, Rusya'ya iç işlere karışma fırsatı verebilirdi. İlk iki politika dış tehdit, üçüncüsü uzun vadeli bir iç tehdittir. 3.2. Rusya, sınır boyunda önceden kale yapıp asker yığdığı için savaş başlayınca Eflak, Boğdan ve Kırım'ı kısa sürede işgal edebildi. Ortodoksları kışkırtması sayesinde de Mora'da isyan çıktı; Akdeniz'e gelen Rus donanması bu isyanı destekledi ve Osmanlı Devleti kuvvetlerini bölmek zorunda kaldı. 3.3. Katılıyorum. Çeşme'deki yenilgi ağır olsa da Osmanlı Devleti'ni barışa zorlayan, Kartal Sahrası'nda sayıca üstün ordunun yenilmesi, Eflak, Boğdan ve Kırım'ın işgal edilmesi ve son olarak Kozluca yenilgisidir. Bunların hepsi karada yaşanmıştır.

Yanlış cevap: Rus donanmasının Çeşme'ye Karadeniz'den geldiğinin yazılması; Kartal Sahrası'nda Osmanlı ordusunun galip geldiğinin yazılması; 3.1'de politikaların güvenlikle ilişkilendirilmeden tablodan aynen aktarılması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır); 3.3'te gerekçe gösterilmeden yalnızca görüş belirtilmesi (yalnız görüş ölçütünden puan alır). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(3 puan)** Her alan için kaynaktan doğru bir örnek yazılması 1 puandır.

- Yapı elemanı: yazıt çerçevesi, pencere ya da kapı **(1 puan)**
- Süsleme motifi: çiçek, rozet, meyve ya da çelenk **(1 puan)**
- Yapı türü: çeşme, sebil ya da türbe **(1 puan)**

Not: Kaynakta konutlardaki örneklerin sınırlı olduğu belirtildiği için yapı türü olarak "konut" yazan öğrenciye de puan verilir.

4.2. **(4 puan)**

- Farklılığın belirtilmesi: Avrupa'da barokun yapının bütününde (plan, cephe ve iç mekân) uygulandığının; Osmanlı'da ise yapının kendisinden çok süslemede, yazıt çerçevesi, pencere ve kapı gibi yapısal olmayan elemanlarda kullanıldığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Uyarlamanın açıklanması: Avrupa'dan gelen bitkisel motiflerin geleneksel Osmanlı motifleriyle harmanlanıp geometrik panolar içine yerleştirildiğinin; ilk uygulamalar motiflerin kopya edilmesiyle başlasa da zamanla yerel yorumlu bir üslup oluştuğunun ya da yeni üslubun Avrupa'daki gibi saray ve kiliselerde değil en çok çeşme, sebil ve türbelerde uygulandığının açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Kaynaklar karşılaştırılmadan yalnızca "Osmanlılar barok üslubu Avrupa'dan aldı." gibi bir ifade yazılırsa 1 puan verilir.

4.3. **(3 puan)**

- Çeşme ve sebillerin sokak ve meydanlarda halkın su ihtiyacını karşılayan, herkesin kullandığı yapılar olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**
- Süslü çeşme ve sebillerin şehre estetik bir görünüm kazandırdığının, güzelliğin saray dışına, halkın gündelik hayatına taşındığının yorumlanması **(1 puan)**
- Bu yapıların sayısının artmasının şehir hayatının ve kamusal alanların önem kazandığını gösterdiğinin ya da çeşme ve sebillerin bulundukları yere kimlik kazandırıp şehrin simgeleri hâline geldiğinin yorumlanması **(1 puan)**

Örnek doğru cevap: 4.1. Yapı elemanı: pencere; süsleme motifi: çelenk; yapı türü: çeşme. 4.2. Avrupa'da barok, saray ve kiliselerin planından cephesine kadar yapının bütününde uygulanıyordu. Osmanlılar ise bu üslubu yapının kendisinde değil, yazıt çerçevesi, pencere ve kapı gibi bölümlerin süslemesinde kullandı. Avrupa'dan gelen motifler geleneksel motiflerle harmanlandı; ilk başta kopya edilen motifler zamanla yerel bir yoruma dönüştü ve yeni üslup en çok çeşme, sebil ve türbelerde görüldü. 4.3. Çeşme ve sebiller halkın su ihtiyacını karşılayan, herkesin her gün kullandığı yapılardır. Bunların süslü yapılması, güzelliği sarayın dışına, sokağa ve meydana taşımış; şehre estetik bir görünüm kazandırmıştır. Sayılarının artması, şehir hayatının ve halkın bir araya geldiği alanların önem kazandığını gösterir.

Yanlış cevap: Osmanlı mimarisinde barokun yapının bütününde uygulandığının yazılması; Kaynak A'daki örneklerin Avrupa'daki yapılara ait olduğunun yazılması; 4.3'te çeşme ve sebillerin yalnızca süs için yapıldığının yazılması (ilgili ölçütten puan alamaz). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)**

- Tüketim alışkanlıklarındaki değişimin açıklanması: Kent halkının dışa açılıp tüketime yöneldiğinin, Fransa'dan gelen ithal kumaşların çok rağbet gördüğünün ve İstanbul'a yılda yaklaşık 5.000 balya kumaş getirildiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- İsraf: Gösteriş amacıyla ithal lüks mallara yönelmenin ve bunlara yüksek bedeller ödenmesinin paranın ülke dışına çıkmasına ve yerli üreticinin zarar görmesine yol açtığının, bu harcamaların israf olarak değerlendirilebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Tasarruf: Nizamnameyle getirilen sınırlamaların ve yerli üretimin özendirilmesinin kaynakların ölçülü kullanılmasını ve paranın ülke içinde kalmasını amaçlayan tasarruf önlemleri olduğunun; bu önlemlerin aynı zamanda toplumdaki tepkileri azaltmaya yönelik olduğunun değerlendirilmesi **(2 puan)**

Önlemlerin yetersiz kaldığını ya da kişilerin tercihlerini sınırladığını gerekçesiyle yazan öğrencinin değerlendirmesi, israf ve tasarruf kavramlarıyla ilişkilendirildiği ölçüde ilgili ölçütten puan alır.

Kısmi puan: Değerlendirme israf ve tasarruf kavramlarıyla ilişkilendirilmeden yalnızca "halk çok alışveriş yaptı" gibi bir ifadeyle yapılırsa en fazla 2 puan verilir.

5.2. **(6 puan)** Her başlık için doğru bir örnek 2 puandır.

- Siyasi: Padişahın ve hanedanın gücünü, zenginliğini ve şehzadelerle sürecek devamlılığını halka ve devlet adamlarına göstermek; esnafın alaylar ve hediyelerle padişaha bağlılığını göstermesi **(2 puan)**
- Ekonomik: Esnafın alaylarda mesleklerini ve ürünlerini tanıtması; şenlik hazırlıklarının ve gösterilerin esnafa ve zanaatkârlara iş sağlaması ya da şenlik için büyük harcamalar yapılması **(2 puan)**
- Toplumsal: Yoksul ailelerin çocuklarının da sünnet ettirilmesiyle yardımlaşma; halkın alaylar ve havai fişek gösterileriyle birlikte eğlenmesi, toplumsal birlik duygusunun güçlenmesi **(2 puan)**

Not: Bir işlev farklı bir başlıkta gerekçesiyle açıklanırsa (ör. yoksul çocukların sünnet ettirilmesinin padişahın halk gözündeki itibarını artıran siyasi bir işlev olarak yazılması) kabul edilir; aynı örnek iki başlıkta puanlanmaz.

5.3. **(8 puan)**

- Süreklilik: Sûr-ı hümayun geleneğinin 1582'de de bulunduğunun; esnaf alaylarının yapılmasının ve şenliklerin surnâmelerle ve minyatürlerle kayda geçirilmesinin Lale Devri'nde de sürdüğünün belirtilmesi **(3 puan)**
- Değişim: Kaynak C'ye göre eğlence ve şenliklerin dönemin ana karakteri hâline geldiğinin; İstanbul'un batılı üslupta yaşamla tanıştığının, kentli sınıfın yeni eğlenme, giyinme ve yemek yeme alışkanlıkları edindiğinin, eğlencenin yalnızca saray törenleriyle sınırlı kalmayıp şehir hayatının bir parçası olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- Değişimin geleneksel şenlik kültüründen bir kopuş olmadığının; geleneksel şenlik kültürü sürerken eğlencenin öneminin arttığının ve yeni yaşam alışkanlıklarının eklendiğinin, yani değişim ile sürekliliğin bir arada görüldüğünün yorumlanması **(2 puan)**

Değişimin bir kopuş olduğunu savunan öğrenci, süreklilik unsurlarını da tartışarak görüşünü kaynaklara dayanarak gerekçelendirirse (ör. şenlik biçimleri sürse de eğlencenin dönemin ana karakteri hâline gelmesini ve batılı üslupta yeni bir kentli yaşamın oluşmasını köklü bir kırılma sayarsa) yorum ölçütünden tam puan alır; süreklilik unsurlarını hiç tartışmadan yalnızca "kopuştur" diyen cevap bu ölçütten en fazla 1 puan alır.

Kısmi puan: Yalnızca değişim ya da yalnızca süreklilik unsurları yazılırsa en fazla 4 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 5.1. Lale Devri'nde İstanbul halkı dışa açıldı ve tüketime yöneldi; Fransa'dan gelen kumaşlar çok rağbet gördü, şehre yılda yaklaşık 5.000 balya kumaş geldi. Gösteriş için ithal lüks mallara yüksek paralar ödenmesi israftır; çünkü para ülke dışına çıkar ve yerli üretici zarar görür. İbrahim Paşa'nın nizamnameyle sınırlamalar getirmesi ve yerli üretimi özendirmesi, kaynakların ölçülü kullanılmasını ve paranın ülkede kalmasını amaçlayan tasarruf önlemleridir; bu önlemler aynı zamanda halkın tepkisini azaltmayı amaçlamıştır. 5.2. Siyasi: Padişah, şehzadeleriyle hanedanın gücünü ve devamlılığını halka gösterdi. Ekonomik: Esnaf alaylarda mesleklerini ve ürünlerini tanıttı. Toplumsal: Yoksul ailelerin çocukları da sünnet ettirildi, halk havai fişeklerle birlikte eğlendi. 5.3. Bu değişim bir kopuş değildir. 1582'de de sûr-ı hümayun yapılmış, esnaf alayları düzenlenmiş ve şenlik surnâmeyle anlatılmıştı; 1720'de de aynı gelenekler sürdü. Bununla birlikte Lale Devri'nde eğlence ve şenlikler dönemin ana karakteri hâline geldi, İstanbul batılı üslupta yaşamla tanıştı ve kentli sınıf yeni eğlenme ve giyinme alışkanlıkları edindi. Yani geleneksel şenlik kültürü sürerken eğlencenin önemi arttı ve yeni alışkanlıklar eklendi; değişim ile süreklilik bir arada görüldü.

Yanlış cevap: Kumaşların Fransa'ya ihraç edildiğinin yazılması; 1720 şenliğinin III. Murad Dönemi'nde yapıldığının yazılması; 5.2'de işlevler sınıflandırılmadan sıralanması (sınıflandırma yapılmadığı için her doğru örnek için en fazla 1 puan verilir); 5.3'te kaynaklara dayanmadan yalnızca "Kopuştur." ya da "Kopuş değildir." yazılması (yalnız yorum ölçütünden en fazla 1 puan alır). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(6 puan)**

- Benzerlik: İki şehirde de mahkeme binaları zarar görmesine rağmen geçici adli birimler kurularak hukuk işlerinin sürdürüldüğünün belirtilmesi **(3 puan)**
- Farklılık: Lizbon'da yönetimin mülkiyet kayıtlarını çıkararak ve kira ile tahliye konusunda yasal düzenleme yaparak sorunları baştan önlemeye çalıştığının; İstanbul'a ilişkin kaynakta ise bu konuda genel bir düzenlemeden söz edilmediği, ev sahibi ile kiracı arasındaki anlaşmazlıkların ortaya çıktıktan sonra mahkemelere taşındığının belirtilmesi **(3 puan)**

İki şehirde de depremden sonra ev sahipleri ile kiracılar arasında sorunlar çıkabildiğini ve devletin bu sorunlarla ilgilenmek zorunda kaldığını benzerlik olarak yazan cevaplar da kabul edilir.

Kısmi puan: Benzerlik ya da farklılık yalnızca bir şehir için yazılırsa ilgili ölçütten 1 puan verilir.

6.2. **(4 puan)**

- İstanbul'a etkisi: Kimin onarım yapacağına dair anlaşmazlıklar ve uzayan davalar nedeniyle evlerin onarımının geciktiğinin, insanların uzun süre barınma sorunu yaşadığının; hasarlı binaların yıktırılmasının gecikmesiyle sağlam binaların da zarar görüp kayıpların arttığının açıklanması **(2 puan)**
- Örnek alınabilecek uygulama: Mülkiyet hakları ve hak taleplerinin kaydının çıkarılması (kimin neyden sorumlu olduğunun baştan belirlenmesi) ya da kira ve tahliye konusunda herkes için geçerli yasal düzenleme yapılması (anlaşmazlıkların baştan önlenmesi) uygulamalarından birinin gerekçesiyle yazılması **(2 puan)**

Kısmi puan: Örnek alınacak uygulama gerekçesiz yazılırsa ilgili ölçütten 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 6.1. Benzerlik: İki şehirde de mahkemeler zarar görünce geçici adli birimler kuruldu ve hukuk işleri sürdürüldü. Farklılık: Lizbon'da mülkiyet hakları kayda geçirildi, kiralar denetlendi ve kiracıların evden çıkarılması yasakla önlendi; yani sorunlar baştan önlenmeye çalışıldı. İstanbul'la ilgili kaynakta ise böyle genel bir düzenlemeden söz edilmez; ev sahibi ile kiracı arasındaki anlaşmazlıklar ortaya çıktıktan sonra mahkemelere taşındı. 6.2. Evleri kimin onaracağı belli olmadığı için onarımlar gecikmiş, insanlar uzun süre barınma sorunu yaşamıştır. Hasarlı binalar zamanında yıktırılmadığı için sağlam binalar da zarar görmüş, kayıplar artmıştır. Bu sorunları önlemek için Lizbon'daki gibi mülkiyet haklarının kaydı çıkarılmalıdır; böylece kimin neyden sorumlu olduğu baştan bilinir ve anlaşmazlıklar mahkemeye taşınmadan çözülür.

Yanlış cevap: Geçici adli birimlerin yalnızca bir şehirde kurulduğunun yazılması; Lizbon'da kiracıların evden çıkarılmasının serbest bırakıldığının yazılması; hukuk ve mülkiyet uygulamaları yerine depremin büyüklüğü ve can kaybı gibi bilgilerin karşılaştırılması (ilgili ölçütten puan alamaz). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

7. Doğru cevap:

7.1. **(4 puan)** İki şehirden kanıtla gösterilen her doğru ortak sıkıntı 2 puandır.

- Aylarca süren artçı sarsıntıların halkın korkusunu ve tedirginliğini sürdürmesi, yeni hasarlara yol açması **(2 puan)**
- Gerçeği yansıtmayan ya da abartılı haberlerin (gazetelerdeki abartılı haberler, asılsız söylentiler) halk arasında korku ve paniğe yol açması **(2 puan)**

Not: Kaynaklarda doğrudan yer almayan ancak iki deprem için de doğru olan sıkıntılar (ör. binaların yıkılması ve barınma sorunu) 1 puanla kabul edilir.

7.2. **(6 puan)**

- Benzerlik: İki şehirde de doğruluğu belirsiz bilgilerin hızla yayılarak korku ve paniği artırdığının ya da iki şehirde de halkın depremle ve artçı sarsıntılarla ilgili bilgiye büyük ihtiyaç duyduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık (Lizbon): Lizbon'da haberlerin gazeteler aracılığıyla geniş kitlelere ulaştığının ve satış kaygısıyla abartıldığının ya da hükûmetin ülkenin farklı bölgelerine aynı soruları göndererek depremin saati, süresi, artçı sarsıntılar ve gıda durumu hakkında sistemli bilgi topladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık (İstanbul): İstanbul'da haberleşmenin daha çok cami ve tekke gibi toplanma yerleri üzerinden, yüz yüze ve sözlü olarak sağlandığının; kaynakta Lizbon'daki gibi gazetelerden ya da devletin sistemli bir anketle bilgi topladığından söz edilmediğinin belirtilmesi **(2 puan)**

İstanbul'da hasar tespiti için teknik bir heyet görevlendirildiğini bilen ve bunu Lizbon'daki anketle gerekçeli olarak karşılaştıran cevaplar da kabul edilir. Osmanlı Devleti'nde o dönemde gazete çıkmadığını belirten açıklamalar da İstanbul ölçütü için kabul edilir.

Kısmi puan: Yalnızca benzerlik ya da yalnızca farklılık yazılırsa en fazla 3 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 7.1. İki şehirde de artçı sarsıntılar aylarca sürdü ve halk uzun süre korku içinde yaşadı. Ayrıca iki şehirde de gerçeği yansıtmayan haberler yayıldı; Lizbon'da gazetelerin abartılı haberleri, İstanbul'da asılsız söylentiler halkta paniğe yol açtı. 7.2. İki şehirde de doğruluğu belirsiz bilgiler hızla yayılıp korkuyu artırdı. Lizbon'da haberler gazetelerle yayıldı ve satış için abartıldı; hükûmet de ülkenin farklı bölgelerine aynı soruları göndererek depremin saati, süresi, artçı sarsıntılar ve gıda durumu hakkında düzenli bilgi topladı. İstanbul'da ise haberleşme daha çok cami ve tekkelerde, insanlar arasında sözlü olarak gerçekleşti; kaynakta devletin böyle bir anket yaptığından söz edilmez.

Yanlış cevap: Kaynak A'daki anketin İstanbul Depremi'nden sonra yapıldığının yazılması; Lizbon'daki gazetelerin halkı sakinleştirmek için doğru bilgi verdiğinin yazılması; Halley kuyruklu yıldızıyla ilgili korkunun İstanbul'da da yaşandığının yazılması (ilgili ölçütten puan alamaz). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.